

1. Peníze a jejich význam v současnosti

Za peníze považujeme vše, co slouží jako všeobecně akceptovaný směnný prostředek, z právního hlediska jsou zákonné platidlo.

V průběhu vývoje lidské společnosti peníze nabývaly různou formu, ale všechny formy peněz měly stejnou podstatnou vlastnost: peníze se přijímají jako platba při nákupu statků a služeb. Peníze jako peněžní zboží mají užitnou hodnotu, ale také schopnost uspokojovat jisté lidské potřeby. Samotnou existenci peněz podmiňuje rozvoj výroby, dělba práce a výměna živelným vývojem. S rozvinutou dělbou práce byly zavedeny peníze a jedna transakce nahrazena dvěma. Lidé už nevyměňují přímo jeden statek za druhý, ale prodají jeden statek za peníze a pak peníze použijí k tomu, aby si koupili statky, které potřebují.

1.1 Vývoj peněz

První zmínky o penězích pocházejí z antiky. Už Platón definoval peníze jako něco, co usnadňuje výměnu zboží mezi lidmi.

Lze říci, že peníze vlastně vznikly kvůli neustálému zdokonalování výroby. Člověk neustále pracuje, vyrábí a vzniklé zboží potřebuje vyměňovat. Lidé však za zboží ne vždy platili penězi.

Naturální výměna

Kdysi lidé peníze neznali, protože je ani nepotřebovali. Před vznikem peněz existoval **naturální výměna**. Šlo o výměnu jednoho zboží za jiné zboží, například výměnu motyky za rýč.

Zboží peníze

Později se kmeny začaly specializovat na výrobu určitých statků. Jedni pěstovali obilí, jiní opracovávali kožešiny, další vyráběli jiné druhy produktů. Vyrobené statky si začaly vyměňovat. Postupně se však v procesu výměny vyčlenily specifické druhy zboží, které se v tom - kterém období staly nejvhodnějším platebním prostředkem. Šlo o první formu peněz, kde funkci peněz plnily jedno, dva či tři zboží, za které se vyměňovaly všechny ostatní zboží a služby. Nejčastěji šlo o vzácné zboží jako kožešiny plátno, dobytek či sůl. Na našem území to bylo plátno a od toho je odvozeno i slovo platit. Taková platidla však samozřejmě měla své nevýhody. Nedali se rozměňovat, jen velmi těžko se skladovali a měli omezenou trvanlivost. Zejména proto se do pozornosti dostaly drahé kovy jako zlato a stříbro.

Drahé kovy

Představují další formu peněz. Zpravidla tedy šlo o zlato a stříbro. Ty se pro svou trvanlivost, snadnou dělitelnost, skladovatelnost a vysokou hodnotu v malém množství postupně staly obecně platným výměnným prostředkem.

Můžeme zde rozlišit 2 období:

- **bimetalismus** – jako platební prostředek současně působily 2 kovy – stříbro i zlato
- **monometalismus** – jako platební prostředek se využíval 1 kov a to buď stříbro (převažovalo do začátku 19. století) nebo zlato

Používání vzácných kovů sice zjednodušilo výměnu zboží, ale také se zde našlo několik nedostatků. První mince se vyráběly ze zlata a na dnešní podobu působí velmi primitivně.

Proto se lehce padělali a zejména rychle se opotřebovali. K odstranění těchto nedostatků lidé začali používat zlaté mince s příměsí různých kovů, což však způsobilo jejich rychlé znehodnocování. Jak postupoval vývoj lidstva dopředu, tak se dále zdokalovaly i peníze.

Papírové peníze

Drahé kovy postupně nahradil nový druh peněz, a to **papírové peníze**. Používání papírových peněz se rychle rozšířilo, protože jsou vhodným směnným prostředkem, lze je snadno přenášet a skladovat. Odstranili také další nevýhodu drahých kovů, a to jejich nedostatek. Nejprve mohly současně fungovat zlaté i papírové peníze. Později zlato zcela nahradily papírové peníze - bankovky. Papírové peníze se staly jakousi společenskou konvencí - zvyklostí.

1.2 Funkce peněz

Stejně jako na Slovensku, v České republice, Polsku a Maďarsku mají v celé Evropské unii peníze své základní funkce, které musí ve vztahu k trhu a tržnímu mechanismu plnit.

Jedná se o následující funkce:

1. Prostředek výměny

Bez peněz si neumíme moderní tržní hospodářství ani představit. Transakce výměny, při které se zboží vyměňovalo za jiné zboží, se používáním peněz rozčlenila na dvě na sobě nezávislé části. Proces výměny se tak oddělil i v čase, případně v prostoru (zboží – peníze, peníze – zboží). Peníze jako platidlo použijeme teprve tehdy, když najdeme zboží, které nám vyhovuje. Nemusíme brát ten, který je tam náhodně přítomen, jak tomu bylo v dobách naturální výměny.

2. Zúčtovací jednotka

V penězích umíme určit cenu zboží nebo služby tak, že tomu každý rozumí. Je to sice abstraktní, ale jednoznačné kvantitativní vyjádření, které umožňuje ceny zboží nejen porovnávat, ale také evidovat a účtovat. Je to proto funkce důležitá nejen pro nás spotřebitele, neboť nám slouží jako měřítko cen, ale rovněž pro výrobce různých produktů či poskytovatelů služeb. Oni vyjadřují penězi náklady na jejich výrobu.

3. Uchovatel hodnoty

Peníze, které splňují podmínku stability (zboží, které je trvanlivé, dělitelné, nekazí se a vyznačuje se přirozenou vzácností), mají i po čase stejnou cenu, tj. jejich majitel si bude moci za ně i po čase koupit stejné množství zboží. To je jeden z důvodů, proč lidé šetří.

1.3 Formy peněz

V současnosti známe peníze v následujících formách:

1. drobné mince,

2. **bankovky** - jsou to papírové peníze, které spolu s mincemi tvoří hotovostní peníze,

3. **depozitní peníze** - depozitum = vklad; jsou to vklady v bankách a můžete je dostat na požádání kdykoli,

bezhotovostní peníze, například vkladové účty (vklady), šekové účty,

4. **brzy peníze** - bezhotovostní peníze ve formě termínovaných vkladů v bankách a ve formě likvidních cenných papírů,

likvidní = okamžitě vyměnitelný za peníze; likvidita je však i schopnost platit.

1.4 Lidské potřeby a hodnoty

Základní podmínkou existence každého člověka je uspokojování potřeb. V běžném životě má každý člověk řadu rozmanitých potřeb. Jsou to potřeby každodenní nebo občasné. Člověk potřebuje jíst, pít, má potřebu uznání, lásky, klidu, odpočinku, bydlení, pohodlí, cestování, potřebu koupit si něco hezkého a pod. Všechny tyto stavy mají společné to, že nám buď něco chybí nebo něčeho máme příliš mnoho.

Lidská potřebuje vlastně určitý pocit nedostatku, který se člověk snaží odstranit, tedy uspokojit. Hodnota je priorita, která pohání celé lidské snažení člověka, a souhrn hodnot každého člověka se jmenuje žebříček hodnot. Každý člověk má úplně jiný hodnotový žebříček, který se během jeho života mění, proto lidé jednají odlišně. K lidským potřebám se váží hodnoty. Uvědoměním si vlastních hodnot uspokojujeme potřeby nebo touhy.

Lidské potřeby jsou rozmanité a můžeme je členit z různých hledisek:

1. **podle naléhavosti jejich uspokojování:**

- **životně nezbytné potřeby**– jejich uspokojování je podmínkou existence člověka. Zde patří hygienické potřeby, potřeby stravování, bydlení, odívání a pod.
- **kulturní a luxusní potřeby**– jejich uspokojování není podmínkou existence člověka, bez jejich uspokojování na člověk obejde, ale potřebuje je ke svému dalšímu rozvoji. Vyplývají z určitého životního stylu a společenského postavení člověka. Patří zde například. návštěva kina, divadla, nákup módního či luxusního zboží, cestování a pod.

2. **podle počtu nositelů potřeb:**

- **individuální**- jde o potřeby konkrétních jednotlivců /potřeba konkrétního člověka koupit si například mléko nebo chléb,
- **kolektivní**- jsou to potřeby určitého počtu lidí, například. potřeby obyvatel města mít pěší zónu, nebo mít kruhový objezd, kino, divadlo a pod.

3. **dle charakteru potřeb:**

- **hmotné/materiální potřeby/** - jsou to potřeby vlastnit a užívat věci materiálního charakteru, například bydlet v pěkném domě, vlastnit rychlé auto, notebook, oblékat si pěkné módní šaty a pod. Tyto potřeby jsou uspokojovány na základě výsledků hospodářské činnosti.
- **nehmotné/nemateriální potřeby/** - jsou to potřeby, které vyjadřují naše požadavky užívat znalosti a žádoucí vlastnosti, například potřeba učit se, potřeba přátelství, lásky, ocenění, pochvaly a pod.

1.5 Maslowova pyramida potřeb

S rozvojem lidské společnosti roste i počet a rozmanitost lidských potřeb. Některé zanikají, mnohé jiné zase vznikají. Lze říci, že lidské potřeby jsou neohraničené. Jakmile uspokojíme jednu z nich, objeví se nová, která nás pohání dopředu. Z toho hlediska je zajímavý názor A. Maslowa, který vypracoval **teorii „hierarchie potřeb“**. Podle této teorie potřeby nejsou navzájem rovnocenné, ale dá se určit pořadí, v jakém musí být postupně uspokojovány. Maslow hovoří o pěti základních skupinách potřeb, které lze přehledně znázornit v podobě pyramidy. Potřeby na jejím spodku je třeba uspokojit jako první a naopak potřeby na vrcholu pyramidy se uspokojují až když jsou uspokojeny všechny ostatní potřeby.

Lidské potřeby jsou tedy neohraňčené, ale ohrančené jsou však možnosti jejich uspokojování.

Uspokojování potřeb závisí zejména na:

- dostatku prostředků na jejich uspokojování
- pořadí důležitosti jejich uspokojování.

Úkoly:

1. Vypracujte svou vlastní pyramidu potřeb jak pro ji vnímáte v současnosti. Vedle ní si udělejte novou. Představte si sama sebe za 20 let. Jak bude vypadat vaše pyramida?
2. Zamyslete se. Jaké má hodnoty bohatý člověk a chudý člověk? Mají stejné hodnoty? Pokud ano, proč? Pokud ne, proč?

Otázky a úkoly:

1. *Měly peníze vždy stejnou formu? Pokud ne, jaké formy znáte?*
2. *Vyjmenujte a definujte jednotlivé funkce peněz.*
3. *Jak se nazývají peníze, které jsou oficiálním platidlem na Slovensku, Česku, Maďarsku a Polsku?*
4. *Jaký je rozdíl mezi bimetalismem a monometalismem?*
5. *Na čem závisí uspokojování potřeb?*

Zdroje:

- [1] PENÍZE [online]. [citováno 29.8.2021] dostupné na: <https://siov.sk/wp-content/uploads/2020/03/Peniaze.pdf>
- [2] Co jsou to peníze [online]. [citováno 29.8.2021] dostupné na: https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/what_is_money.sk.html
- [3] Formy peněz [online]. [citováno 29.8.2021] dostupné na: <https://encyklopediapoznania.sk/clanok/1673/formy-penazi>
- [4] Uspokojování potřeb člověka [online]. [citováno 29.8.2021] dostupné na: <https://sites.google.com/site/obcianskavychova33/uspokojovanie-potreb-cloveka>